

TÜRKİYE-KATAR ORTAKLIĞINDA SERT GÜÇ

“

Türkiye ile Katar'ın ön planda olduğu yeni blok tartışmaları Ortadoğu'da üç kutuplu yapının gelişmesi şeklinde yorumlanmaya başlanmıştır. Arap ayaklanmaları sürecinde önemli meydan okumaları atlatabilmiş Türkiye-Katar öncülüğündeki blok, İran ve Suudi Arabistan liderliğindeki kamplara karşı açık bir şekilde muhalif bir tavır sergilememekte; farklı yerel ve bölgesel aktörlerle ittifak ilişkileri kurmayı amaçladığı söylenebilir.

”

Dr. Mustafa Yetim

Uzman, ORSAM

Türkiye-Katar ittifakının zaman içerisinde güçlenmesi ve farklı alanları kapsaması, Ortadoğu uluslararası ilişkilerini son dönemde etkileyen önemli gelişmelerden biridir. Büyük oranda benzer dış politika yönelimi sonucunda ortaya çıkan iki ülke arasındaki yakınlaşmanın ittifak düzeyine evrilmesi bölge çalışmalarını da şekillendirmiştir. Suudi Arabistan öncülüğündeki statükocu blok ve İran öncülüğündeki “direniş” bloğunun yanı sıra Türkiye ile Katar'ın ön planda olduğu yeni blok tartışmaları Ortadoğu'da

Nurbanu Akcan

Araştırma Asistanı, ORSAM

üç kutuplu yapının gelişmesi şeklinde yorumlanmaya başlanmıştır. Arap ayaklanmaları sürecinde önemli meydan okumaları atlatabilmiş Türkiye-Katar öncülüğündeki blok, İran ve Suudi Arabistan liderliğindeki kamplara karşı açık bir şekilde muhalif bir tavır sergilememekte; farklı yerel ve bölgesel aktörlerle ittifak ilişkileri kurmayı amaçladığı söylenebilir. Bu nedenle çok boyutlu bir duruma dönüşen Türkiye-Katar ortaklığının sert güç boyutunu analiz etmek, en az diğer boyutlar kadar ihmal edilmemesi gereken bir husustur.

Başlangıç Aşaması: Bütüncül Yaklaşım

Uzun yıllar Körfez politikasını Irak-İran ilişkileri üzerinden şekillendiren Türkiye'nin, 60'lı ve 70'li yıllarda Kıbrıs meselesi nedeni ile karşılaştığı izolasyon durumunu aşma amacı güderek dış politikasında çeşitliliği başlattığı ve bu bağlamda Suudi Arabistan ile ilişkileri yoğunlaştırmaya baş-

lattığı görülmektedir. Özellikle 1980'li yıllarda Suudi Arabistan ile işbirliği alanının çeşitlendiği anlaşılmaktadır. 2000'li yıllarda ve özellikle Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AK Parti) iktidara gelmesi ile diğer bölgelere olduğu gibi adeta Körfez bölgesine de yeni bir açılım sergilenmiştir. Bu çer-

çevede bütüncül bir yaklaşım ile Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) üyeleri; Kuveyt, Katar, Umman, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Bahreyn ile üst düzey karşılıklı ziyaretler ortaya çıkmıştır. Bahsi geçen üst düzey ziyaretlerin sonucunda KİK ülkeleri ile Dış Ekonomik İlişkiler Konseyi (DEİK) ön-

cülüğünde çeşitli iş konseyleri kurulmuş ve Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA) imzalanmıştır. Sadece ekonomik ilişkiler değil, KİK ülkeleri ile güvenlik alanındaki ilişkiler de güçlenmiştir. Bu çerçevede Türkiye tarafından desteklenen ve Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO) öncülüğünde 2004 yılında başlatılan İstanbul İşbirliği Girişimi'nin altı çizilmelidir. Bu girişim, NATO ve Ortadoğu ülkeleri arasında güvenlik temelli işbirliğini geliştirmeyi amaçlamaktaydı. Asıl hedefi KİK ülkelerini bu girişime dahil etmek olan söz konusu girişime Umman ve Suudi Arabistan dışındaki KİK ülkeleri katılmıştır.

KİK oluşumunda var olan Suudi Arabistan hegemonyası ve Körfez'deki İran-Suudi Arabistan çekişmesinden eşit oranda kaygı duyduğu anlaşılan Doha yönetiminin, Türkiye'yi Körfez bölgesinde yeni bir dengeleyici aktör olarak değerlendirdiği ve Türkiye'nin bölgede güçlenecek konumunu Katar'ın kendi otonomisini artıracak bir etken olarak gördüğü söylenebilir.

Arap ayaklanmaları sürecine kadar önemli oranda sürdürülen bütüncül yaklaşım neticesinde KİK ülkelerinin Türkiye'nin bölgedeki rolünü olumlu değerlendirdiği görülmektedir. Öte yandan, bu bütüncül yaklaşım çerçevesinde Katar ile ittifak ilişkilerine giden yolun ilk adımları atılmıştır. Arap ayaklanmaları sürecine kadar daha

fazla yumuşak güç merkezli dış politika yönelimine sahip iki aktörün bölgede gerçekleştirmeye çalıştıkları arabuluculuk girişimleri, bölgedeki aktörler ile ekonomik ilişkileri geliştirmeyi amaçlayan politikaları ve kamu diplomasisi temelli çalışmaları Doha-Ankara arasındaki bölgesel gelişmelere yönelik uyumun nüvelerini oluşturmuştur. KİK oluşumunda var olan Suudi Arabistan hegemonyası ve Körfez'deki İran-Suudi Arabistan çekişmesinden eşit oranda kaygı duyduğu anlaşılan Doha yönetiminin, Türkiye'yi Körfez bölgesinde yeni bir dengeleyici aktör olarak değerlendirdiği ve Türkiye'nin bölgede güçlenecek konumunu Katar'ın kendi otonomisini artıracak bir etken olarak gördüğü söylenebilir. Bu çerçevede 2007 yılında Doha-Ankara arasında sonradan askeri ittifaka dönüşen ilk adım atılmış ve bölgesel politikadaki uyum süreci askeri işbirliği anlaşması ile sonuçlanmıştır.

Katar-Türkiye ittifakının desteklediği Müslüman Kardeşler (İhvan el-Müslimin) ilişkili grupların hem Mısır'da hem de bölgedeki diğer yerlerde etkili pozisyona sahip olması, Türkiye-Katar öncülüğünde bölgesel düzen yorumlarını beraberinde getirmiştir. Bahsi geçen dönemde iki aktör arasında ekonomik, kültürel ve siyasi ilişkiler yoğunlaştığı gibi askeri bağlılıkların da güçlendiği anlaşılmaktadır.

Gelişme Aşaması: Erken Dönem Arap Ayaklanmaları

Arap ayaklanmalarının henüz yerini bölgesel çatışmalara, bazı devletlerin çözülme süreçlerine ve DAEŞ'in gelişimine bırakmadığı erken dönemde (2011-2013) Doha-Ankara uyumunun bölgedeki devrimci aktörlere birer ilham kaynağı olarak sunulduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Abdülfettah el-Sisi'nin 2013 yılında darbe ile iktidarı ele geçirmesinden önceki dönemde rast gelen bu dönemde, Katar-Türkiye ittifakının desteklediği Müslüman Kardeşler (İhvan el-Müslümin) ilişkili grupların hem Mısır'da hem de bölgedeki diğer yerlerde etkili pozisyona sahip olması, Türkiye-Katar öncülüğünde bölgesel düzen yorumlarını beraberinde getirmiştir. Bahsi geçen dönemde iki aktör arasında eko-

nomik, kültürel ve siyasi ilişkiler yoğunlaştığı gibi askeri bağlılıkların da güçlendiği anlaşılmaktadır. 2012 yılında imzalanan yeni askeri işbirliği anlaşması da bu durumu kanıtlar niteliktedir. Bu aşama Doha-Ankara ittifakının kısa fakat altın çağı olarak tanımlanabilir.

Güçlenme Aşaması: Türkiye-Katar İttifakında Güçlenen Sert Güç Boyutu

Suriye, Yemen ve Libya iç savaşlarının devam etmesi, Irak'taki istikrarsızlık, DAEŞ terörünün Suriye-Irak'ta derinleşmesi ve Müslüman Kardeşler gruplarının izole edilmesi gibi süreçler Türkiye'nin 2013 sonrasında önemli bölgesel meydan okumalarla karşı karşı kaldığını göstermektedir. Bu süreçte Katar'da Emir değişimi yaşanmış; Katar'ı “dünyanın en sıkıcı” yeri

olmaktan çıkardığı ve Katar'ın daha otonom aktör olmasını sağladığı belirtilen Hamad bin Halife es-Sani (1995-2013) sürpriz bir kararla yerini Temim bin Hamad el-Sani'ye bırakmıştır. Yeni Emir ile birlikte, Türkiye-Katar ittifakının bölgede ortaya çıkan realist güvenlik kaygılarına karşı daha yoğun bir işbirliği geliştirdiği anlaşılmaktadır.

5 Haziran 2017 tarihinde başlayan Körfez krizi sonrasında önemi daha iyi anlaşılacak olan Türkiye'nin Katar'da askeri üs kurma süreci 2014 sonlarındaki görüşmelerde gündeme gelmiştir. 2014 yılında Katar ve Suudi Arabistan-BAE bloğu arasındaki gerilimin belirgin olmaya başladığı dikkate alındığında; Doha ve Ankara'nın, ittifak ilişkilerini riske sokabilecek ihtimallere karşı sert güç ortaklığına da yöneldiği anlaşılmaktadır.

Bu çerçevede, 5 Haziran 2017 tarihinde başlayan Körfez krizi sonrasında önemi daha iyi anlaşılacak olan Türkiye'nin Katar'da askeri üs kurma süreci 2014 sonlarındaki görüşmelerde gündeme gelmiştir. 2014 yılında Katar ve Suudi Arabistan-BAE bloğu arasındaki gerilimin belirgin olmaya başladığı dikkate alındığında; Doha ve Ankara'nın, ittifak ilişkilerini riske sokabilecek ihtimallere karşı sert güç ortaklığına da yöneldiği anlaşılmaktadır.

Aralık 2014'te imzalanan ve Mart 2015'te onaylanan anlaşma gereği, Ekim ayından itibaren sembolik sayıda Türk askeri ve bazı zırhlı araçlar Doha'nın dışındaki Tarık bin Ziyad askeri üssüne konuşlanmıştır. Başlangıçta komando, askeri istihkâm birliği ve hava-deniz irtibat subaylarından oluşan 150 askerin bulunduğu Türk askeri üssünün Katar askerinin eğitim faaliyetlerine yönelik olduğu, Katar'ın savunma imkânlarını geliştirmeyi hedeflediği, terörizm-aşırırcılıkla mücadeleyi hedeflediği, bölgesel istikrara katkı sağlayacağı ve gerekirse bölgesel krizlere müdahale edebileceği belirtilmiştir.

Katar'daki askeri üssünde bulunan 150 asker sayısı, 2017 krizine kadar 94'e düşmüştür. Bu kriz sonrasında geçmişte imzalanan savunma işbirliği anlaşmaları çerçevesinde Türk askerinin Katar'da konuşlanmasına yönelik yasa tasarıları Türkiye parlamentosunda öncelikli olarak kabul edilmiş; Türkiye, buradaki personel ve zırhlı araç sayısını artırmıştır. Söz konusu adım, Suudi Arabistan-BAE öncülüğünde Katar'a yönelik başlatılan ve gerekçelerinden birinin de Türkiye'nin Katar'daki askeri üssü olan kapsamlı ambargo girişimine karşı en net kararlılık göstergesi olmuştur. Aralık 2017'den sonra "Katar-Türk Birleşik Müşterek Kuvvet Komutanlığı" adını alan söz konusu askeri üs zaman içerisinde genişlemiş ve iki ülke arasındaki askeri ittifak güçlenmiştir. Hâlihazırda zırhlı birliklere ait 300 askerin bulunduğu söylenen ve bu sayının 5.000 kişiye kadar çıkarılması öngörülen Türkiye'nin Katar'daki askeri üssüne Aralık 2019'da "Halid Bin Velid

Kıfısları" da eklenmiştir. İki ülke arasında BMC temelli Altay tankı üretimindeki ortaklık; düzenlenen ortak deniz, kara, hava askeri ve dahası yangın tatbikatları; Türkiye'nin Katar'da deniz üssü ve askeri liman inşa edeceğine yönelik haberler Doha-Ankara sert güç ortaklığının geldiği boyutu göstermektedir. Bu çerçevede ortak tatbikat kapasitesini geliştiren Doha-Ankara ittifakı ayrıca savunma işbirliğine yönelik de önemli adımlar atmıştır.

Katar'daki askeri üssün herhangi bir ülkeye karşı olmadığını açıklamasına rağmen Türkiye'nin Katar ile kurumsallaşan sert güç ilişkisi Doha'nın tekrar Suudi Arabistan hegemonyasına düşmesini engelleme ve Körfez bölgesinde aktif şekilde yer alma isteği ile açıklanabilir. Katar'ın asker sayısının yaklaşık olarak 16.500 civarında olduğunu düşündüğümüzde 5.000 kişiye ulaşabilecek Türk askeri sayısının neredeyse Katar ordusunun %30'una yaklaşacağı anlaşılmaktadır. Bu 5.000 kişilik askeri varlıkta özel birliklerin yanı sıra hava, kara ve deniz kuvvetlerinden unsurların olacağı belirtilmektedir. Sonuç olarak Arap ayaklanmalarının çatışma sürecine evirildiği, realist kaygıların yoğunlaştığı, Türkiye-Katar ortaklığına yönelik meydan okumaların belirginleştiği ve bölgesel kutuplaşmaların keskinleştiği bir ortamda iki aktörün geçmişteki yumuşak güç uyumunu, önemli meydan okumalara rağmen sert güç ortaklıklarını geliştirmek için değerlendirdikleri söylenebilir. ■